

Handelingsruimte of kennisindustrie?

DOOR JAN BRANSEN

De belangrijkste inzichten van Gert Biesta's onorthodoxe introductie in het onderwijsonderzoek staan wat mij betreft in het laatste hoofdstuk van het boek. Dat hoofdstuk gaat over de kennisindustrie en over hoe de praktijk van het wetenschappelijk publiceren onze hoop om door middel van onderzoek het onderwijs te verbeteren heeft gekoloniseerd. Onderwijsonderzoek is een wereld op zich geworden, met een eigen logica die ons epistemische verlangen heeft gevangen in een wetenschapsbedrijf. Hoewel Biesta zijn best doet om beginnende onderwijsonderzoekers een toekomst te bieden door hen enthousiast te maken voor vragen die vaak afwezig zijn in meer orthodoxe inleidingen, dringt een veel verdergaande conclusie zich op, ook al beweert Biesta met zoveel woorden dat zijn boek niet gelezen moet worden als een argument tegen onderwijsonderzoek. Dat is nog maar de vraag en daarbij gaat het dan met name om de vraag of, zoals Biesta stelt, "de 'logica' van doordacht handelen in de praktijk een andere 'logica' is dan de 'logica' van het doen van onderzoek." (p. 142) Dat is het natuurlijk wel geworden, zoals we in dat laatste hoofdstuk hebben kunnen lezen. Maar waarom zouden we in het onderwijs een andere manier van onderzoek willen kunnen doen dan die lokaal gerealiseerd kan worden door doordacht handelende leraren?

Op die vraag probeert Biesta in zijn boek antwoord te geven, maar dat lukt hem niet goed genoeg en wat mij betreft ligt de reden in het toch onvoldoende samenhangende geheel van teksten die Biesta in dit boek heeft samengebracht. De hoofdstukken zijn eerder als artikelen gepubliceerd en dat heeft als voordeel dat ze los van elkaar en in willekeurige volgorde gelezen kunnen worden. Maar het heeft als nadeel dat het *snapshots* zijn van een omvattende visie die Biesta vast en zeker bekwaam had kunnen verwoorden, maar die nu toch deels onder de waterspiegel blijft. Dat geldt met name voor hoofdstukken 4, 5 en 6 die als artikel bijzonder specifieke doelstellingen hebben gehad. Zo gaat hoofdstuk 4 bijvoorbeeld over Joseph Schwab's interpretatie van het theorie-praktijk onderscheid – een onderwerp dat onvoldoende aansluit bij de veel algemenere functie die Biesta dit hoofdstuk toeschrijft, namelijk een bespreking van de vraag hoe theorie de weg kan vinden naar de praktijk. Biesta's focus op Schwab's werk zit een adequate behandeling van die vraag echter storend in de weg. Dat is jammer, maar ook veelzeggend, omdat Biesta hiermee onbedoeld laat zien dat ook hij gevangen zit in de kennisindustrie. Bloomsbury vroeg hem immers om een reeks al gepubliceerde artikelen bijeen te brengen in een boek, een boek dat Boom vervolgens ook wel in het Nederlands wilde uitgeven. Biesta is een belangrijke auteur en dit boek verdient veel lezers, maar ik hoor toch ook de kassa van de grote uitgevers twee keer rinkelen.

De beste hoofdstukken zijn wat mij betreft de eerste drie. Daarin laat Biesta op een aannemelijke manier zien dat een onderzoekende attitude de onderwijspraktijk iets te bieden heeft, namelijk de openheid voor andere, onvermoede en ongebruikelijke perspectieven op de gewoonten waar je als docent maar al te vertrouwd mee wordt. Die openheid helpt om zicht te krijgen op een belangrijke vraag die voorafgaat aan de ambitie om door middel van onderzoek het onderwijs te willen verbeteren: namelijk de vraag wat we op welk moment in ons onderwijs willen bereiken. Die vraag voorkomt, aldus Biesta, dat we te snel in de val van de complexiteitsreductie trappen, dat we te gretig verlangen naar gemakkelijk uitvoerbare, breed inzetbare en altijd effectieve interventies. De onderzoekende

Waarom zouden we in het onderwijs een andere manier van onderzoek willen kunnen doen dan die lokaal gerealiseerd kan worden door doordacht handelende leraren?

houding die Biesta zijn lezers aanbeveelt, levert iets anders op dan verklarende kracht: waardering voor alternatieve interpretaties van wat zich in het onderwijs voordoet, de emancipatoire kracht van anders naar leren en ontwikkelen leren kijken, en het belang vooral van de handelingsruimte die mensen in het onderwijs altijd toekomt. Want 'wat werkt' wordt in het onderwijs doorgaans verkeerd begrepen. Onderwijs is geen *evidence-based* professie. Het gaat niet om *wat* werkt, maar om *wie* werkt. De leraren, daar gaat het om; de professionals die zich oriënteren aan de hand van onderwijspedagogische waarden en die dankzij hun onderzoekende houding kunnen uitleggen waarom ze doen wat ze doen en hoe ze dat doen. Die onderzoekende houding bevorderen, dat is het doel van onderwijsonderzoek.

► Jan Bransen is hoogleraar Filosofie van de gedragswetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen en academisch leider van het Radboud Teaching and Learning Centre.

